

بررسی تطبیقی تضمین‌ها در معاملات تجاری
(حقوق ایران، کامن‌لا و مقررات بین‌المللی)

فرهاد رستم شیرازی^۱
محمد رضا فلاح^۲
محمد احسنی فروز^۳
علیرضا آذربایجانی^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۲/۲۲
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۵/۲۵

چکیده

از گذشته‌های بسیار دور برپایه ضرورت و سپس مبتنی بر عرف و قوانین و مقررات، طرف‌های قراردادها و معاملات تجاری برای اطمینان از اجرای درست و بی‌کم و کاست تعهدات، نهاد حقوقی تضمین را بنا گذاشتند. با این منظور و هدف که چنانچه متعهد در اجرای تعهداتش تاخیر داشت، یا آن را ناقص و یا نادرست اجرا نمود و یا اساساً از اجرای تعهد یا تعهداتش، خودداری کرد متعهدله بتواند از محل تضمین یا وثیقه، زیانهای خویش را جبران و مطالباتش را دریافت نماید. در این راستا افزون بر ضمان اشخاص، علی‌الاصول، هر شیئی مادی یا هر حق مالی دارای ارزش اقتصادی نیز می‌تواند به عنوان تضمین در معاملات، منظور و مورد بهره‌برداری قرار گیرد. مشروط بر این‌که امکان جبران زیان و برداشت مطالبات از محل آن، وجود داشته باشد. از این رو، تضمین‌ها در معاملات و به تبع، مقررات حاکم بر آنها همواره از تنوع و گوناگونی به نسبت فراوان برخوردار بوده و به پیروی از تغییر و تحولات در شیوه معاملات، تغییر و تحولات در این حوزه هم روزافزون بوده است. در کنار تنوع تضمین‌ها به پیروی از اقتضای گونه‌ی قرارداد و متفاوت بودن شرایط تعیین تضمین برای معاملات میان اشخاص خصوصی با بخش‌های دولتی، هرگاه معامله یا قرارداد در سطح بین‌الملل، محقق گردد بر دامنه این تنوع و تفاوت‌ها نیز افزوده می‌شود و پیچیدگی مقررات حاکم بر تضمین‌ها را بیشتر می‌نماید.

واژه‌های کلیدی: ضمان، تضمین، معاملات تجاری، نقض تعهد، تأدیه دین

^۱ دانشجوی دوره دکتری حقوق خصوصی واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران
frshirazi3@yahoo.com

^۲ استادیار عضو هیئت علمی گروه حقوق دانشگاه شاهد تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

fallah_reza@yahoo.com

^۳ دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی قزوین، قزوین، ایران

ahsani_mohamad@yahoo.com

^۴ عضو هیات علمی دانشگاه تهران، تهران، ایران

معمولاً تضمین‌ها بعنوان شرط ضمن قراردادهای بین‌المللی منظور می‌گردند. پس علی‌الاصول ویژگی‌ها، چهارچوب و محتوای شرط تضمین هم باید مبتنی بر تراضی و اراده‌ی طرفین تعیین شود. هرچند موقعیت متفاوت دو طرف، به‌ویژه وضعیت اجتماعی، اقتصادی، جایگاه حقوقی و قدرت چانه‌زنی هر یک از آنها در تعیین شرایط تضمین و دیگر ویژگی‌های آن، تأثیرگذار است. مثلاً در جایی که یکی از اطراف قرارداد، بخش دولتی باشد، قوانین و مقررات آمره بر تضمین حاکم می‌گردد و اراده‌ی طرفین تحت‌الشعاع قوانین و مقررات مزبور واقع می‌شود. فرقی نمی‌کند که طرف قرارداد داخلی باشد یا خارجی. با این توضیح که در قراردادهای دولتی، قانونگذار با احتساب این احتمال که کارگزاران و کارکنان دستگاه‌های دولتی، ممکن است صرفه و صلاح اموال عمومی را رعایت نمایند و یا دست‌کم در این باره بی‌مبالاتی کنند، قوانین و مقرراتی را بصورت امری، وضع و افزون بر بیان چگونگی برگزار کردن معاملات دولتی^۱، شرایط قراردادهای، از جمله نوع و نحوه‌ی اخذ تضمین^۲ را هم به صراحت مشخص کرده و دست‌اندرکاران دولتی را ملزم به اجرای آن‌ها می‌نماید. از این رو در معاملاتی که یک طرف آن، دولت باشد، ضمن ملزم بودن کارکنان و نمایندگان دولت به اقدام برابر مقررات حاکم بر تضمین‌ها، طرف دیگر هم حتی اگر از اشخاص خصوصی باشند باید تن به این مقررات آمره دهند. اگر معاملات یا قراردادهای در حوزه تجارت بین‌الملل شکل گیرد عموماً گونه‌های تضمین و مقررات حاکم بر آنها به تناسب، متفاوت می‌شود. اگرچه در معاملات بین‌المللی که یک طرفش دولت باشد، حاکمیت قوانین و مقررات امری، هم‌چنان می‌تواند مطرح باشد.

با این اوصاف در این مقاله تلاش شده با لحاظ تفاوت‌های گسترده در تضمین معاملات تجاری و تنوع آنها، ضمن اشاره به انواع تضمین، به ابعاد حقوقی این نهاد پر اهمیت هم پرداخته شود. با همین هدف، نهادهای تضمین، در سه بخش جداگانه مورد بررسی قرار گرفته و با استفاده از تطبیق مقررات داخلی مربوط به هر یک از این نهادها با مقررات بین‌المللی و مقررات پاره‌ای کشورهای مورد مطالعه، خلاءها، چالش‌ها و وجوه تفاوت و تشابه موجود در هر یک از آنها نیز تبیین گردیده است.

۱- دسته‌بندی تضمین‌ها

در یک نگاه کلی و با لحاظ نهادهای تضمین سنتی بنظر می‌رسد می‌توان تضمین‌ها را در سه دسته جداگانه زیر قرار داد. دسته‌ی نخست، ضمان اشخاص است. این دسته از تضمین‌ها که پایگاه یا محل وقوع ارزش اقتصادی‌شان، ذمه‌ی اشخاص می‌باشد، از این جهت که تضمین از نوع نقل ذمه باشد یا ضم ذمه، خود به دو گونه متفاوت، دسته‌بندی می‌شوند و در مواردی که تضمین از نوع ضم ذمه است نیز به ضم ذمه طولی^۳ و ضم ذمه عرضی^۴ تقسیم می‌گردند. توضیح آن که در تضامن عرضی، طلبکار می‌تواند برای وصول تمام طلب خود به هر یک از مدیون اصلی و ضامن مراجعه کند. در صورتی که در تضامن طولی، طلبکار،

۱ - در حقوق داخلی رجوع شود به قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۹۴/۸/۲۴ هیأت وزیران.
 ۲ - رجوع شود به قانون آئین‌نامه معاملات دولتی مصوب ۱۳۴۷/۱۲/۲۷، که برای تضمین شرکت در مناقصه و مزایده (الزام به انجام تعهدات ناشی از مناقصه یا مزایده) و همچنین تعهد به حسن انجام معاملات دولتی تضمین‌های متفاوتی را مقرر نموده است.
 ۳ - ذیل ماده ۷۲۳ قانون مدنی ایران. که اعلام داشته: «... مثل اینکه کسی التزام خود را بتادیه دین مدیون معلق به عدم تادیه او نماید» مصداقی برای ضمان اشخاص ضم ذمه به ذمه از نوع طولی است.
 ۴ - گونه‌ی ضمان مذکور در ماده ۴۰۳ قانون تجارت ایران هم ضمان اشخاص ضم ذمه به ذمه از نوع عرضی است.

نخست باید به مدیون اصلی مراجعه نموده و سپس در صورت وصول نشدن طلبش به ضامن مراجعه نماید. دسته‌ی دوم، ضمان اشیا یا رهن و وثیقه ملکی و سپردن و گرو گذاشتن دیگر اشیای دارای ارزش اقتصادی می‌باشد. در این دسته، روشن است که پایگاه اقتصادی تضمین یا محل اعتماد ذی‌نفع، در ارزش ذاتی شیء به رهن یا گرو سپرده شده قرار دارد. نهایتاً دسته سوم شامل آن گروه از تضمین‌ها می‌شود که در دو دسته پیش‌گفته، جای نمی‌گیرد. یعنی نه از گونه‌ی ضمان اشخاص است و نه از گونه‌ی ضمان اشیا. هرچند ممکن است از جهاتی پاره‌ای از ویژگی‌های ضمان‌های مزبور را داشته باشد. نمونه‌ی بارز این دسته از تضمین‌ها، ضمانت بانکی^۱، بیمه تضمین^۲ و اعتبار اسنادی تضمینی^۳ است. به این دسته از تضمین‌ها، تضمین‌های مستقل گفته می‌شود.

۲- ضمان اشخاص و نقش آن در معاملات تجاری

عقد ضمان یا همان ضمان اشخاص، عبارت است از اینکه شخصی مالی را که بر ذمه‌ی دیگری است بعهده بگیرد.^۴ ضمان مورد اشاره، مبتنی بر گونه‌ای انتقال دین از ذمه‌ی مدیون به ذمه‌ی شخص ثالث است. در این نهاد تضمین، بموجب حکم ماده ۶۹۸ قانون مدنی، با انعقاد عقد ضمان و همزمان با انتقال تعهد به پرداخت دین و قرار گرفتن آن بر ذمه‌ی ضامن، ذمه‌ی مدیون اصلی بری می‌شود و او از آن پس، مسئولیتی برای پرداخت دین ندارد. روشن است نهاد ضمان اشخاص، در قانون مدنی ایران، نهادی است برگرفته از فقه امامیه و از احکام، مقررات و تشریفات مخصوص به خود نیز برخوردار می‌باشد. از این رو اولاً، نمی‌توان آن را با نهاد انتقال دین^۵ که در حقوق اروپایی مطرح است منطبق دانست. زیرا در نهاد انتقال دین، پس از تحقق، همان رابطه حقوقی سابق با تمام قیود و شرایطش، پابرجا باقی می‌ماند و تنها متعهد آن رابطه حقوقی تغییر می‌کند.^۶ اما در ضمان اشخاص قانون مدنی، براساس قول مشهور، وثایق و تضمینات دین، پس از تحقق ضمان از میان می‌رود. ثانیاً، ضمان مورد اشاره، آنگونه که گفته شد منجر به بری شدن ذمه مدیون و مدیون شدن شخص ثالث در برابر داین می‌گردد و به بیان دیگر، پس از انعقاد عقد ضمان، ذمه متعهد اصلی بری و ذمه ضامن مشغول می‌شود. با این اوصاف، چنین تضمینی بواقع، نمی‌تواند نیاز طرف‌های معاملات و قراردادهای تجاری را برآورده و اطمینان موردنظر از پیش‌بینی تضمین در اینگونه معاملات را برای ذی‌نفع ایجاد نماید. چرا که؛ یک، ضمان اشخاص، علی‌الاصول برای حصول اطمینان از پرداخت دین، با فلسفه کمک و احسان و به‌نحوی ارفاق به مضمون‌عنه شکل می‌گیرد. پس اگر در فرایند شکل‌گیری این عقد، داین به هر دلیلی از جمله بدلیل اینکه شخص ثالث (ضامن) از لحاظ توانایی مالی و پای‌بندی به پرداخت دین، بیشتر از مدیون اصلی مورد اعتماد اوست، بری شدن مدیون و جایگزینی ضامن را با او می‌پذیرد و این امری پسندیده و متناسب با اقتضای عقد مزبور است. در حالیکه تضمین در معاملات تجاری فراتر از تضمین پرداخت دین ناشی از معامله یا قرارداد و فارغ از هدف کمک و احسان می‌باشد. در اینگونه

¹ Bank Quarantee

² Insurance Quarantee

³ Standby Letter of Credit

⁴ ماده ۶۸۴ قانون مدنی

⁵ Cession

⁶ GUENNOG, "De l'importance Fondamentale de Sécuriser Les Formalités Liées à La Cession Des Titres de Propriété Industrielle."

معاملات ضمن اینکه معمولاً انواع و اقسام تعهدات مطرح است، تضمین هم مطلقاً برای اطمینان از اجرای درست، کامل و به‌هنگام تعهدات و ایجاد سهولت برای جبران زیان‌های مادی ناشی از نقض تعهدات، پیش‌بینی می‌شود. لذا دست‌یابی به چنین اهدافی، نهاد تضمین متناسب را اقتضا می‌نماید که آن نهاد، اصولاً نمی‌تواند عقد ضمان اشخاص باشد.

دو؛ نقل ذمه و بری شدن مدیون از تعهد که اثر عقد ضمان قانون مدنی است، خلاف مقتضای تضمین در معاملات تجاری می‌باشد. چرا که متعهدله اینگونه معاملات، طرف قرارداد خود را بر پایه تشریفات خاص و با لحاظ توانایی‌های مالی و اجرایی و دیگر قابلیت‌های او انتخاب کرده است و به هیچ وجه مایل نیست با ضمانت شخص ثالث، این رابطه دگرگون شده و شخص دیگری جایگزین طرف قرارداد او شود. با این وصف و با لحاظ فرایند شکل‌گیری قراردادهای تجاری، نهاد تضمین موضوع بحث، از این جهت هم نمی‌تواند پاسخگوی نیازهای تضمین در چنین معاملاتی باشد. حتی اگر متوسل به این ادعا شویم که اطلاق مقررات قانون مدنی در باب ضمان این‌گونه نیست که نقل ذمه، مقتضای ذات عقد ضمان باشد و بنابراین، توافق برخلاف آن را باطل اعلام کنیم.

سه؛ از سوی دیگر با توجه به کارکرد عقد ضمان در قانون مدنی، این نهاد عمدتاً پس از تحقق دین و در هنگام نقض تعهد، اثر بخشی دارد نه پیش از آن و نه هنگامی که تعهد اصلی بی‌کم و کاست در حال اجراست. ماده ۶۹۱ قانون مدنی که ضمان دینی را که سبب آن ایجاد نشده باطل اعلام کرده مویده این دیدگاه می‌باشد. با این توضیح که حکم ماده قانونی مزبور این پرسش را بوجود آورده که در معاملات، آیا خود معامله یا قرارداد را می‌توان سبب دین به‌شمار آورد یا خیر. در پاسخ به این پرسش، اختلاف نظر هست و بسیاری وقوع قرارداد را سبب دین نمی‌دانند. یعنی اگر در هنگام بستن قرارداد، یکی از طرفین، انجام عمل موجلی را بر عهده گرفته باشد، مادامیکه زمان اجرای این تعهد فرا نرسیده و یا به‌هنگام اجرا شده باشد، سببی برای دین وجود ندارد. اما هرگاه متعهد در زمان اجرا از انجام تعهد خودداری کند از همان تاریخ، مدیون زیان وارده می‌شود و لذا از تاریخ نقض، سبب دین ایجاد می‌گردد. دادگاه‌ها نیز به وفور به دلیل عدم وقوع سبب، در هنگام قرارداد، مستند به ماده قانونی مزبور رای به بطلان عقد ضمان داده‌اند. ظاهراً بر پایه همین دلایل و با لحاظ اقتضائات تضمین در معاملات تجاری بوده که قانونگذار از ضمانت قانون مدنی (نقل ذمه) عبور کرده و ضمانت با ویژگی «ضم ذمه به ذمه» یا «تضامن» را در بسیاری از مقررات کشور، بویژه در قانون تجارت پذیرفته و مورد حکم قرار داده است.¹

اگرچه در تجارت بین‌الملل، گاهی از ضمانتی شبیه ضمان اشخاص، حسب مورد و متناسب با اهداف معاملات، بهره برده شده است. برای نمونه در پاره‌ای متون مربوط به این حوزه از حقوق، در بخشی که به بیان انواع نمایندگی‌ها در معاملات تجاری بین‌المللی پرداخته شده دو گونه نمایندگی را هم زیر عنوان‌های *Del Credere Agent* و *Onfirming Houses* مطرح نموده که این نمایندگان، افزون بر تکالیف نمایندگی برای بازاریابی و فروش کالاهای متعلق به اصیل، از جمله توانایی مالی خریدارانی که بصورت اعتباری و یا قسطی کالا می‌خرند را نیز در برابر وی تضمین می‌نمایند و به‌موجب آن متعهد می‌شوند که

¹ - ماده ۴۰۳ قانون تجارت، در ضمن فقیهان نواندیش هم از ضمان نقل ذمه عبور کرده و صراحتاً اعلام داشته‌اند: ... و بمکن الحکم بصحته (ضم ذمه الی ذمه) حیثئذ للعمومات. (طباطبایی، سید محمد کاظم، العروه الوثقی، ج ۲، ص ۳۵۳)

خریدار، پرداخت را به‌هنگام انجام می‌دهد، با حسن نیت است و اگر اصیل از معامله‌ی با این خریدار (بدلیل نقض تعهد) متضرر شد، نماینده‌ی ضامن، جبران زیان خواهد نمود.¹

۳- رهن و وثیقه (ضمان اشیاء)

دو واژه رهن و وثیقه معمولاً مترادف هم بکار می‌رود. اما ظاهراً وثیقه، هدف رهن است. قانون مدنی ایران هم رهن را عقدی دانسته که به‌موجب آن، مدیون مالی را برای وثیقه به دائن می‌دهد.² صاحب‌نظران هم وثیقه را مالی (منقول یا غیرمنقول) معرفی کرده که تحت یکی از صور قانونی مانند رهن، از سوی وام‌گیرنده، نزد وام‌دهنده قرار می‌گیرد تا اگر در موعد مقرر وام را پس نداد بتواند از محل فروش وثیقه، طلب خود را وصول کند. همچنین مالی که برای تضمین حسن اجرای تعهد داده می‌شود را وثیقه معرفی کرده‌اند. ضمناً تعریف نخست را برای دینی که محقق است منظور نموده و تعریف دوم را برای مواردی که دین بالفعل و محقق وجود ندارد مانند تعهدات ناشی از قراردادها³. به نظر میرسد این تعریف و تفکیک آن، با تعریفی که فرهنگ مشهور *Black Law* زیر واژه *Mortgage* ارائه داده است یکی باشد.⁴ واژه *Mortgage* در فرهنگ های حقوقی انگلیسی به فارسی به رهن و وثیقه بصورت مرادف، ترجمه شده است.⁵ با این اوصاف، در این مقاله هم رهن و وثیقه را به صورت مرادف یکدیگر به‌کار گرفته و آن را عبارت از مالی (منقول یا غیرمنقول و ملموس یا ناملموس) می‌دانیم که به منظور حصول اطمینان داین و یا متعهدله از پرداخت دین و یا انجام تعهد، تعیین و اختصاص داده می‌شود تا در صورت پرداخت نشدن مطالبات یا اجرا نگردیدن تعهدات، داین یا متعهدله بتواند از محل آن، نسبت به استیفای مورد تعهد و یا زیانهای وارده اقدام نماید.

آن‌گونه که پیداست، عقد رهن در قیاس با عقد ضمان، البته مبتنی بر فلسفه تضمین که ایجاد اطمینان در داین و متعهدله است، مزیت‌های به نسبت پرشماری دارد. همین مزیت‌ها باعث شده استفاده از چنین تضمینی در معاملات و قراردادهای تجاری فراوان‌تر باشد. هرچند موانع و مشکلات قانونی خاصی هم در راستای بهره بردن از رهن بعنوان تضمین در معاملات تجاری، وجود دارد. ضمن اینکه گستردگی دامنه اموالی که مورد رهن و وثیقه قرار می‌گیرد و به شرحی که خواهد آمد دامنه مباحث مربوط به رهن و وثیقه در معاملات تجاری را گسترده‌تر می‌نماید. لذا در ادامه، در دو بخش جداگانه، نخست مزایای رهن و موانع سر راه استفاده از آن را برشمرد و سپس به بیان ویژگی‌های اموال مورد رهن و احکام حاکم بر آنها پرداخته می‌شود.

۳-۱ مزایای رهن

برخلاف عقد ضمان که تعهد بر ذمه ضامن استقرار می‌یافت و ضامن متعهد به پرداخت از محل دارایی‌های خود می‌شد اما در نهاد تضمین اشیاء یا رهن و وثیقه، پرداخت موضوع تعهد از مال معینی

¹ Chuah. *J. Law of International Trade*, pp.45-46

² ماده ۷۷۱ قانون مدنی

³ جعفری لنگرودی، دکتر محمدجعفر، ترمینولوژی، ص ۷۳۵

⁴ Garner. *B. Black's Law Dictionary*, p. 1031

⁵ - رضائی نوری، محمود، فرهنگ حقوقی مدین، ص. ۴۸۹

صورت می‌پذیرد که بموجب عقد رهن، متعلق حق مرتهن یا متعهدله قرار می‌گیرد و او بر آن مال حق عینی پیدا می‌کند. لذا ضمن اینکه راهن نمی‌تواند در مال مورد رهن تصرفی کند که منافی حق مرتهن باشد^۱. افزون بر آن، اگر پس از وقوع عقد، مال مورد رهن، به هر دلیل متعلق حق دیگران قرار گیرد برابر ماده ۷۸۰ قانون مزبور، مرتهن برای استیفای طلب خود بر هر طلبکار دیگری رجحان دارد. بموجب مواد ۷۸۵ و ۷۸۶ همین قانون، این رجحان به همه متعلقات و ثمره‌های متصل به مورد رهن هم تسری پیدا می‌کند. مشابه همین امتیازها را در کامن‌لا برای مرتهن و مال مورد رهن نیز قائل شده‌اند^۲. در کامن‌لا حتی به صراحت آمده است که در صورت تخلف راهن از پرداخت دین در تاریخ معین، او همه حقوقش در مال مورد رهن را (به سود مرتهن) از دست می‌دهد.

هم‌چنین، برابر با مقررات عقد رهن در صورتیکه راهن در موعد مقرر دین خود را ابراء نکند، مرتهن می‌تواند فروش رهن و ادای دین را از او بخواهد و در صورت خودداری کردن راهن از فروش مال و پرداخت دین، مرتهن می‌تواند به دادگاه مراجعه و درخواست نماید تا راهن را اجبار به فروش مال و ادای دین کند. ضمن اینکه اگر به‌هنگام انعقاد عقد رهن، راهن به مرتهن، وکالت در فروش داده باشد با منقضی شدن زمان پیش‌بینی شده، می‌تواند مستقیماً با فروش عین مرهونه طلب خود را از محل فروش مال، استیفا نماید.^۳ دکتربین هم اعلام داشته از نظر اصول و قواعد معاملات اشکالی بر این نیست که؛ در عقد رهن، بر راهن شرط نتیجه‌ای کند که هر گاه در موعد مقرر، بدهی خود را ندهد، عین مرهونه به صورت شرط نتیجه، به نفع مرتهن مبیع بوده باشد و طلب مرتهن هم با همان شرط نتیجه ثمن باشد و به راهن تملیک شده باشد که او از طریق مالکیت مافی‌الذمه ذمه‌اش در برابر مرتهن ساقط گردد.^۴ فراهم بودن استفاده از چنین شرطی، یک امتیاز ویژه برای نهاد رهن و وثیقه بشمار می‌آید.

۳-۲ موانع قانونی سر راه رهن

در حقوق ایران، وجود مواد ۳۳ به بعد قانون ثبت و تشریفات که برای انتقال اسناد وثیقه مقرر شده، اختیارات مرتهن را تا حدود زیادی محدود می‌سازد. به موجب این مواد، همه معاملات شرطی و رهنی راجع به اموال غیر منقول و بطورکلی اسناد مربوط به معاملات با حق استرداد، وام با وثیقه بشمار می‌آید و از این رو اجرای تشریفات ویژه و زمانهای پیش‌بینی شده در قانون مورد اشاره، مغایر با اهداف موردنظر از پیش‌بینی تضمین در معاملات تجاری است و از موانع سر راه ضمان اشیاء بشمار می‌آید. هزینه‌های اجرای این تشریفات هم قابل توجه است. از جمله برابر ماده ۱۳۱ قانون ثبت، حق‌الاجراء، نیم عشر مبلغ مورد اجراء است. هرچند این هزینه از کسی دریافت می‌شود که اجرائیه علیه وی صادر گردیده باشد، اما چون این احتمال وجود دارد که اثبات شود دائن بدون حق، تقاضای اجرائیه نموده، ریسک پرداخت هزینه اجرا خود می‌تواند از موانع سر راه بهره بردن از نهاد تضمین رهن و وثیقه باشد.

^۱ ماده ۷۲۳ قانون مدنی

^۲ "Mortgage | Definition, History, Benefits, & Types | Britannica," March 2, 2023. <https://www.britannica.com/topic/mortgage>.

^۳ مواد ۷۷۱ و ۷۷۷ قانون مدنی

^۴ جعفری لنگرودی، دکتر محمدجعفر، فلسفه حقوق مدنی، ص ۲۸۶.

یکی دیگر از موانع سر راه نهاد رهن در حقوق ایران، ماده ۷۷۴ قانون مدنی است که مقرر داشته: «مال مرهون باید عین معین باشد و رهن دین و منفعت باطل است». با وجود حکم صریح این ماده از قانون مدنی که البته برخلاف بسیاری از نظام‌های حقوقی از جمله کامن‌لا می‌باشد، هیچ مالی غیر از مالی که عین معین باشد، قابل ترهین نیست. لذا بسیاری از اموال از جمله اموال کلی، اعتباری و معنوی از گردونه نهاد رهن بیرون می‌رود.

۳-۳ اموال قابل رهن و وثیقه

تغییر و تحولات و بویژه توسعه تکنولوژیک و اقتصادی جهان، اموال نوظهور پرشماری را به حوزه تجارت وارد کرده است. بگونه‌ای که تغییر در تعریف مال را در پی داشته و صاحب‌نظران، مال را هر شیء دارای ارزش اقتصادی که موضوع داد و ستد واقع شود معرفی کرده‌اند.^۱ بنابراین امروزه مال در یک دسته‌بندی کلی، به اموال ملموس یا مادی^۲ و اموال ناملموس یا معنوی^۳ تقسیم شده و در زیر شاخه اموال معنوی یا ناملموس، از جمله اموال اعتباری و اموال فکری قرار می‌گیرد. ضمن اینکه مبتنی بر نیاز و ضرورت شکل گرفته ناشی از ورود اموال جدید به معاملات و نقش بسیار تاثیرگذار اموال ناملموس در تجارت و اقتصاد جهانی، تحقیقاً همه‌ی نظام‌های حقوقی معتبر جهان، مال را بطور کلی و فارغ از هرگونه دسته‌بندی بشرط اینکه در شمول تعریف مورد اشاره قرار گیرد و امکان وصول مطالبات از محل آن نیز وجود داشته باشد، موضوع رهن قرار داده‌اند.^۴ برای نمونه در حوزه اموال فکری، اموالی مانند اختراع، نام و نشان تجاری، طرح صنعتی و مانند آن، به تصریح قانون، به رهن داده می‌شود. فراتر از آن، اظهارنامه ثبت اختراع را نیز مال دانسته و قابل رهن اعلام داشته‌اند.^۵ لذا مقدمتاً اشاره‌ای به چستی این اوراق و تعریف آن می‌شود.

۳-۴ اوراق بهادار

برای اوراق بهادار در قوانین و مقررات ایران حتی قوانین و مقرراتی که این اوراق را به عنوان تضمین معتبر معرفی کرده مانند قانون بودجه سال ۱۳۸۰ و قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۹۰/۱/۲۷، تعریفی ارائه نشده است. در حقوق فرانسه، واژه *valeurs mobilières* یا معادل اوراق بهادار معرفی کرده‌اند.^۶ ولی در زبان انگلیسی *securities* «معادل اوراق بهادار است. در کامن‌لا، بند ۱ از ماده ۲ قانون اوراق بهادار آمریکا که در سال ۱۹۳۳ به تصویب رسیده و در سال ۲۰۱۰ اصلاح شده، در صدد ارائه تعریف از اوراق بهادار برآمده است. اما به جای تعریف به ذکر مصادیق اوراق بهادار پرداخته و گفته: «منظور از اوراق بهادار هرگونه اسکانس، سهام، اسناد خزانه، اوراق قرضه، وثیقه‌نامه، گواهی سپرده‌گذاری و ... می‌باشد».^۷ یکی از استادان حقوق ایران، در باره اوراق بهادار گفته: اسناد مالی

^۱ کاتوزیان، دکتر ناصر، اموال و مالکیت، ص ۱۳ و ۱۴.

^۲ Tangible

^۳ Intangible

^۴ Virtually any property, maybe mortgaged.

^۵ GOV.UK. "The Patents Act 1977 (as Amended), Articles 1-30: "Any patent or application for a patent is personal property ... 2) ... any patent or any such application, or any right in it, maybe assigned or mortgaged"

^۶ جعفری لنگرودی، ترمینولوژی، ص ۳۵

^۷ GOV. US. "Securities act of 1933 (as amended)"

(است) که در معاملات بورسی و بانکی قابل نقل و انتقال و دارای نرخ باشد.^۱ این تعریف هم تعریفی خاص از اوراق بهادار است. با این اوصاف برپایه آنچه که در عرف فعالیت‌های اقتصادی و بازرگانی از این اوراق برداشت می‌شود و با لحاظ معانی و مصادیق مورد اشاره بنظر می‌رسد بتوان گفت برگه‌ای، برگه بهادار بشمار می‌آید که معرف وجود حقی مالی و مثبت وجود طلبی برای ذینفع و دارنده آن باشد بنابراین، دامنه برگه‌های بهادار، بسیار گسترده است و نه تنها اسناد در وجه حامل بلکه اسناد در وجه شخص معین را نیز در بر می‌گیرد.

نکته دیگر در باره اوراق بهادار این است که علی‌الاصول اسناد مزبور به خودی خود مالیت ندارد بلکه وجودشان دلیل بر وجود دین است. اگرچه، بر پایه اقتضائات اقتصاد و بازرگانی دنیای کنونی از جمله اصل سرعت مطرح در این حوزه، پاره‌ای از این اسناد چنان در مبادلات رواج یافته که بدون توجه به تعهد مبنایی آن، خود سند، موضوع نقل و انتقال واقع می‌شود. یعنی خود این اسناد فارغ از پایگاه اقتصادی‌شان، ارزش مالی پیدا کرده و به وفور به وثیقه هم داده می‌شود و در معاملات تجاری، از آنها بعنوان تضمین استفاده می‌نمایند. برای نمونه در حقوق ایران، بند ل ماده واحده قانون بودجه سال ۱۳۸۰، دو مورد از مصادیق اوراق بهادار (سفته و بیمه‌نامه) را ذکر کرده و به دولت اجازه داده از آنها بعنوان تضمین در معاملات دولتی استفاده نماید. همین اجازه با تغییرات جزئی در قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۹۰/۱/۲۷ هم تکرار شده است. با این تفاوت که در قانون بودجه سال ۱۳۸۰ مصادیق اوراق بهادار قابل دریافت بعنوان تضمین را فقط سفته و بیمه نامه ذکر کرده است در حالیکه در قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی، مصداق دیگری را به این دو مصداق نیفزوده بلکه متن ماده (ماده ۶) را بگونه‌ای تنظیم کرده که این مصادیق، محدود به این دو مصداق هم نمی‌شود. افزون بر آن، آئین‌نامه تضمین معاملات دولتی مصوب ۸۲/۸/۴ هیات وزیران نیز در ماده ۳ که در مقام شمارش انواع ضمانت‌های معتبر در معاملات دولتی برآمده بود، به ترتیب اولویت، ضمانت‌نامه بانکی، وجه نقد، سفته، وثیقه ملکی، سهام شرکتها و مطالبات تایید شده طرف قراردادها را معرفی کرده است. سهام شرکتها از جمله اوراق بهادار می‌باشد که این آیین‌نامه به دیگر اوراق بهادار قابل تضمین افزوده است. اگرچه در ماده ۴ آیین‌نامه مصوب ۱۳۹۴/۸/۲۴ تغییرات اساسی در گونه تضمین‌ها داده شد و سهام شرکتها حذف و در بند ج همین ماده، اوراق مشارکت بی‌نام تضمین شده از سوی بانکها را از جمله تضمین‌های معتبر معرفی نموده است.

۳-۴-۱ اسناد خزانه

ماده یک قانون انتشار اسناد خزانه و اوراق قرضه مصوب ۱۳۴۸/۷/۳ اسناد خزانه را اینگونه تعریف کرده است: «اسناد خزانه اسناد بی‌نامی است که برای تامین احتیاجات مالی خزانه‌داری کل در جریان سال مالی انتشار می‌یابد». ماده ۴۱ از فصل ششم قانون آئین نامه معاملات دولتی مصوب ۲۷ اسفند ۱۳۴۷ کمیسیون خاص مجلس هم به صراحت، اجازه به تضمین سپردن اسناد خزانه را داده و مقرر داشته: «دریافت ... اسناد خزانه ... بعنوان سپرده شرکت در مناقصه یا مزایده و یا تضمین حسن انجام معامله بلامانع می‌باشد...». در باره ویژگی‌های اسناد خزانه هم ماده ۳ قانون انتشار اسناد خزانه اعلام داشته: «اسناد خزانه کلاً بی‌نام و در وجه حامل، قابل پرداخت می‌باشد». بنابراین اسناد خزانه، دارای این ویژگی هستند که

۱. جعفری لنگرودی، ترمینولوژی، ص ۶۶

دارنده‌ی آن، مالک سند خزانه شناخته می‌شود و این نوع سند با قبض و اقباض هم قابل نقل و انتقال می‌باشد. بنابراین با توجه به اجازه قانونی برای استفاده از اسناد خزانه بعنوان تضمین و بویژه با لحاظ این مهم که پشتوانه این سند، خزانه دولت است، می‌توان از آن به عنوان یکی از تضمین‌های قابل اعتماد برای مضمون له، خصوصاً در معاملات دولتی نام برد. اگرچه در قوانین و مقررات مصوب بعدی از اسناد خزانه بعنوان تضمین، نامی برده نشده است. ظاهراً دلیل آن، صادر نشدن اینگونه اسناد از سوی دولت می‌باشد. در حقوق آمریکا آن گونه که پیشتر هم اشاره شد در ماده ۲ قانون اوراق بهادار، یکی از اوراق بهادار را اسناد خزانه^۱ معرفی نموده و به رهن و وثیقه سپردن آن بلامانع اعلام شده است.^۲

۳-۴-۲ اوراق قرضه دولتی

اوراق قرضه دولتی هم به عنوان یک ورقه بهادار از این جهت که آیا قابل استفاده بعنوان تضمین در معاملات هست یا خیر در حقوق ایران مورد حکم قانونگذار قرار گرفته و ماده ۴۱ قانون آئین‌نامه معاملات دولتی مصوب ۱۳۴۹/۱۲/۲۷ و مواد ۱ و ۳ به بعد قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت مصوب ۷۶/۶/۳۰، دریافت «اوراق قرضه دولتی» را به عنوان سپرده شرکت در مناقصه یا مزایده و یا تضمین حسن انجام معامله مجاز دانسته است. ورقه قرضه در ماده ۵۲ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت، تعریف شده است. کما اینکه ماده ۲ قانون انتشار اسناد خزانه و اوراق قرضه مصوب ۱۳۴۸/۷/۲ هم کاربرد اوراق قرضه را بیان نموده است.

بنابر اوصاف مورد اشاره و همچنین مفاد مواد ۵۲ و ۵۳ لایحه اصلاح قانون تجارت، دارنده ورقه قرضه، طلبکار صادر کننده است که طبق شرایط مقرر می‌تواند اصل طلب خود به همراه بهره آن را از صادر کننده مطالبه نماید. ضمن اینکه ورقه قرضه، قابل نقل و انتقال است و دارنده آن می‌تواند تمامی حقوق خود را به شخص ثالث واگذار کند. همین ویژگی این اوراق است که به آن قابلیت تضمین نیز بخشیده و می‌تواند در راستای تضمین تعهدات ناشی از معاملات و قراردادهای در اختیار متعهدله قرار گیرد. به هر اندازه صادرکننده یا بدهکار از ملاتت مالی و اقتصادی بیشتر برخوردار باشد، در دارنده سند یا شخصی که سند به او منتقل گردیده، اعتماد و اطمینان بیشتر برای وصول وجه - البته حسب ضرورت - ایجاد خواهد کرد. ظاهراً برپایه همین دلیل بوده که قانون برای تضمین معاملات دولتی فقط اوراق قرضه دولتی را تضمین معتبر بر شمرده است. با استناد به ماده ۲ قانون اوراق بهادار آمریکا از جمله ورقه‌های بهادار قابل توثیق و ترهین، اوراق قرضه^۳ می‌باشد.^۴

۳-۴-۳ سهام

بند ۳ از ماده ۴ آئین‌نامه تضمین برای معاملات دولتی «سهام شرکت‌های سهامی عام پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به مأخذ هفتاد درصد ارزش روز آن» را از انواع تضمینات معتبر برای معاملات دولتی معرفی کرده بود. اگرچه در آیین‌نامه جدید مصوب سال ۱۳۹۴ سهام شرکتها از شمار تضمین‌های معتبر برای معاملات دولتی حذف شده، اما در بیان چستی سهام، ماده ۲۴ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت اعلام داشته: «سهام قسمتی از سرمایه شرکت سهامی است که مشخص میزان

¹ GOV. US. "Securities act of 1933 (as amended)": Treasury Stock

² Section 4 of Exempted Transactions

³ Bond Debenture

⁴ GOV. US. "Securities act of 1933 (as amended)"

مشارکت و تعهدات و منافع صاحب آن در شرکت سهامی است...». بر این اساس، برگه سهام، گواهی طلب صاحب سهم به میزان تعیین شده در آن است. صاحب سهم همچنین بموجب قانون، امتیازها و اختیاراتی مانند حق رأی و حق مشارکت در سود و زیان شرکت را هم دارد. ولی این امتیازها تا مادامی که تبدیل به ارزش اقتصادی سهام نشده، در تعیین میزان ارزش آن برای تضمین، تاثیری ندارد. روشن است سهامی که به وثیقه سپرده شده تا زمانی که تعهد تضمین شده نقض نشده باشد همچنان در تملک صاحب سهم باقی خواهد بود. اگرچه علی‌الاصول حقوق فراهم شده از توثیق یا ترهین، برای مضمون‌له نسبت به سهام موضوع وثیقه، تا پایان مدت وثیقه، محفوظ است. انتقال سهام با نام باید در دفتر ثبت شرکت به ثبت برسد و اداره ثبت شرکتها و سازمان بورس اوراق بهادار هم از این نقل و انتقال مطلع شوند. در کامن‌لا (حقوق آمریکا) هم مانند دیگر اوراق پیش‌گفته، ضمن معرفی سهام^۱ بعنوان یک ورقه بهادار، به رهن و وثیقه دادن آن را نیز مجاز شمرده است.^۲ در صورتی که نقل و انتقال سهام بی نام با قبض و اقباض به راحتی امکان‌پذیر است.

۳-۴-۴ اسناد تجاری (برات، سفته و چک)

آن‌گونه که در حقوق تجارت، شهرت یافته عموماً به چک، سفته و برات، اسناد تجاری گفته می‌شود. اما از نگاه صاحب‌نظران حقوق تجارت، اسناد تجاری یا تجارتی بگونه‌ای معرفی شده که گویی عنوان اسناد تجاری، مرادف اوراق بهادار است. یا برعکس، اوراق بهادار با دامنه گسترده‌ای که پیشتر به آن اشاره شد، یعنی همان اسناد تجاری. در این باره یکی از ایشان؛ مهمترین اسناد تجارتی را برات، سفته، چک، قبض رسمی انبار، سهام و برگه‌های قرضه معرفی می‌نماید.^۳ ولی دیگری گفته: «اگرچه برات، سفته و چک اسنادند و حتی اگر میان اشخاص غیرتاجر رد و بدل شوند نیز تابع قانون تجارت هستند و به آنها اسناد تجاری گفته می‌شود اما عنوان کلی اسناد تجاری به برات و سفته و چک محدود نمی‌شود و دنیای تجارت مملو از اسنادی است که دارای چنین عنوانی هستند؛ نظیر قبض انبار، سند در وجه حامل، اوراق بهادار، اوراق قرضه، اوراق سهام، بارنامه و اسناد اعتباری».^۴ با این وصف و با وجود اینکه پیشتر به پاره‌ای از مصادیق برگه‌های بهادار و توثیق آنها در معاملات پرداخته شد در اینجا به لحاظ ویژگی‌های سه سند تجاری برات، سفته و چک و چگونگی تضمین آنها زیر عنوان مشهور اسناد تجاری پرداخته می‌شود.

در آن دسته از قوانین و مقررات ایران که به تناسب، به تضمین سپردن برگه‌های بهادار را مورد حکم قرار داده موردی یافت نشد که به تضمین سپردن چک و برات را اجازه داده باشد. اما در برخی قوانین بودجه سالیانه، همچنین در قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت و آئین‌نامه تضمین معاملات دولتی، سفته در شمار تضمین‌های معتبر در این دسته از معاملات معرفی و قرار گرفته است. اینکه دلیل قانونگذار برای تضمین معتبر شمردن سفته حتی در جایی که پول نقد دولت به متعهد واگذار می‌شود^۵ و پذیرفتن چک و سکوت در برابر برات بعنوان تضمین چیست، دست‌کم برای نویسنده روشن نمی‌باشد.^۶

^۱ Stock

^۲ GOV. US. "Securities act of 1933 (as amended)"

^۳ ستوده تهرانی، دکتر حسن، حقوق تجارت، ج ۳، ص ۱۳

^۴ اسکینی، دکتر ربیعا، حقوق تجارت، ص ۵.

^۵ تبصره ماده ۴

^۶ آئین‌نامه معاملات دولتی، مصوب ۱۳۴۷/۱۲/۲۷

چه، برابر تعریف ماده ۳۰۷ قانون تجارت، سفته صرفاً دلیلی است بر مدیون بودن صادر کننده آن و از این رو، اصولاً اطمینان از عمل متعهد سفته به پرداخت بهنگام دین تعهد شده، به خودی خود نیاز به تضمین دارد. اگرچه تمام امضاءکنندگان سفته در مقابل دارنده آن متضامناً مسؤول هستند اما اطمینان بر سندی که فقط مبین وجود تعهد به پرداخت مبلغی دین است بعنوان تضمین در معاملات، توجیه‌پذیر بنظر نمی‌رسد. در حالی که چک با خصوصیات ارزنده‌ای که دارد و دارنده آن می‌تواند با استفاده از امتیازهای پیش‌بینی شده در قانون، راهی آسانتر را برای وصول مطالبات خود ببیماید بنظر می‌رسد در قیاس با سفته، تضمینی معتبرتر باشد. بویژه که چک بنا به تصریح قانون، در حکم اسناد لازم‌الاجراء است.

پرسشی که مطرح است این است که با این اوصاف آیا اساساً در حقوق ایران به وثیقه سپردن اسناد تجاری مجاز است یا خیر، و وضعیت در حقوق دیگر کشورها چگونه است. در پاسخ به این پرسش، فارغ از مواردی که قانون به وثیقه سپردن سفته را اجازه داده، باید گفت؛ بطورکلی در حقوق تجارت، ظهرنویسی برات به سه صورت، یعنی برای انتقال سند، برای وکالت در وصول و برای به وثیقه سپردن سند، مورد بحث قرار می‌گیرد. اما اینکه در قوانین داخلی کشورها هر سه صورت ظهرنویسی پذیرفته شده یا خیر، دست‌کم میان قانون ایران با فرانسه و انگلیس، تفاوت وجود دارد. با این توضیح که در قانون تجارت ایران، بموجب ماده ۲۴۵، انتقال برات از طریق ظهرنویسی پذیرفته شده است. ماده ۲۴۷ هم به ظهرنویسی برای وکالت در وصول تصریح دارد. اما این قانون در باره ظهرنویسی برای توثیق سند تجاری، ساکت است. در حالیکه حقوق فرانسه^۱ و انگلیس، افزون بر مجاز دانستن ظهرنویسی برای انتقال و وکالت در وصول، ظهرنویسی برای توثیق اسناد تجاری را نیز جایز می‌دانند.

با این وصف، از سوی حقوقدانان ایرانی در تبیین حکم توثیق اسناد تجاری در حقوق ما نقطه‌نظراتی مطرح شده است. از این جهت که علی‌الاصول اولاً چون قانون خاص تجارت، ساکت است ناگزیر برای بیان حکم چنین توثیقی باید به قانون عام مدنی رجوع شود. ثانیاً در قانون مدنی ماده ۷۷۴ صراحتاً اعلام داشته: « مال مرهون باید عین معین باشد و رهن دین و منفعت باطل است». لذا یکی از حقوقدانان بیان داشته؛ از نظر قضائی با تصریح ماده ۷۷۴ به عدم صحت رهن دین و منفعت و هر چیزی غیر از عین معین، استدلال به جواز رهن دین، اجتهاد در مقابل نص است و باطل.^۲ عین همین نظر را دیگری در این باره مطرح کرده و صراحتاً اعلام داشته؛ در مقابل نص، اجتهاد حقوقدانان قابل قبول نیست. اگر چه افزوده است؛ به وثیقه گذاشتن برات و اسناد تجاری مشابه آن از نظر اقتصادی مفید است، ولی برای اعمال آن مجوز حقوقی لازم است.^۳ در این باره همچنین گفته شده؛ از مفاد ماده ۷۷۴ قانون مدنی چنین بر می‌آید که اموال غیر مادی مانند حق تألیف، سرقفلی و مطالبات را نمی‌توان به رهن داد. اما وثیقه نهادن اسکناس یا اسناد در وجه حامل یا سهام بی‌نام شرکتها چون فروش آنها به طور مسلم امکان دارد صحیح است، اما رهن اوراق تجاری و سهام با نام چون در نظر عرف، بین سند و موضوع آن یگانگی وجود ندارد و این، با توجه به لزوم عین معین بودن وثیقه، درست بنظر نمی‌رسد.^۴ سپس در حالی که اظهار می‌دارد جامعه کنونی نیاز شدید به رهن اعیان کلی و دیون دارد، مبانی استدلال بطلان رهن در این اموال

۱ - ماده ۱۲۲ قانون تجارت.

۲ امامی، دکتر سیدحسن، حقوق مدنی، ج ۲، ص ۳۳۷.

۳ اسکینی، دکتر ربیعا، حقوق تجارت (برات، سفته، قبض انبار، اسناد در وجه حامل و چک)، ص ۱۱۳.

۴ کاتوزیان، دکتر ناصر، عقود معین ۴، عقود ادنی- وثیقه‌های دین، ص ۵۴۰ و ۵۴۱.

را به شدت مورد انتقاد می‌داند و می‌گوید: «ماده ۷۷۴ ق.م.نهادی است مزاحم و زیانبار که باید از پیکر نظام حقوقی کنونی زدوده شود».¹

۳-۵ تضمین‌های مستقل²

امروزه در پی رشد و توسعه فراتصاعدی تکنولوژی و در پی آن، رشد و توسعه اقتصاد و بازرگانی، ابزارهای موردنیاز این حوزه‌ها هم رشد و توسعه ویژه خود را پیدا کرده است. از جمله در نهاد تضمین که یکی از ابزارهای پراهمیت در معاملات، قراردادها و داد و ستدهای ملی و بین‌المللی بشمار می‌رود تغییر و تحولات چشمگیر بوجود آمده و در راستای کارآمدتر نمودن تضمین‌ها، نهادهایی شکل گرفته مشهور به «تضمین‌های مستقل». از این جهت که نه جزء دسته نهاد سنتی ضمان اشخاص، قرار می‌گیرند و نه در دسته‌ی ضمان اشیاء. هرچند ممکن است پاره‌ای از ویژگی‌هایشان مشابه ضمان اشخاص یا ضمان اشیاء باشد. ضمانت بانکی، اعتبار اسنادی تضمینی و بیمه‌نامه تضمین، مشهورترین آنها می‌باشد که در ادامه به اختصار، پاره‌ای از ویژگی‌ها و احکام هر یک، جداگانه، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۳-۵-۱ ضمانت بانکی³

ضمانت بانکی، در آغاز، در قراردادهای بزرگ پیمانکاری در انگلیس و آمریکا استفاده شد و رواج یافت. اما به سرعت به یک نهاد تضمین پرطرفدار در معاملات تجاری بین‌المللی تبدیل شد. چنان‌که اتاق بازرگانی بین‌المللی (ICC) در آوریل ۱۹۹۲ مقررات ۲۸ ماده‌ای را تحت عنوان «مقررات یکنواخت برای ضمانت‌های عندالمطالبه»⁴ به تصویب رساند که مبین احکام ضمانت‌های بانکی نخستین درخواستی (عندالمطالبه)⁵ در قراردادهای بین‌المللی است. این مقررات سپس در سال ۲۰۱۰ مورد بازنگری قرار گرفت و تغییرات مفصلی در آن داده شد. اما در ایران پاره‌ای نویسندگان حقوقی معتقدند ضمانت بانکی از سال ۱۳۴۰ وارد عرف تجاری کشور شد.⁶ اگرچه علی‌رغم نوع نگاه نویسندگان قانون مدنی به ضمان و ضمانت، قانونگذار قانون تجارت بسیار پیشتر از سال ۱۳۴۰ با ضمانت بانکی و کاربرد آن آشنا بوده و آن را می‌شناخته است. چه، در قانون راجع به دلالت، مصوب ۱۷ اسفند ۱۳۱۷ در بند ۳ از ماده ۳، پیش بینی شده یکی از تأمین‌هائی که دلال باید بدهد برای جبران خساراتی که ممکن است از عملیات او متوجه اصحاب معامله

¹ همان ، ص ۵۴۷.

² Independent Guarantee

³ Bank Quarantee

نیاز است در اینجا اشاره شود، در حقوق تجارت بین‌الملل دو واژه Warranty و Guarantee استفاده و کاربرد دارند که اساساً با هم متفاوت می‌باشند. واژه گارانتی حوادثی که در آینده برای کالا، خدمت یا تعهد ممکن است به وجود آید و منجر به زیان متعهدله شود را تضمین می‌کند. در حالیکه وارانته موجودیت چیزهایی که در هنگام انعقاد عقد باید موجود باشد را تضمین می‌نماید و حقایقی مانند ماهیت، کیفیت یا مالکیت کالا تضمین می‌گردد. برای دیدن جزئیات تفاوت گارانتی با وارانته رجوع شود به (احسنی فروز، دکتر محمد، حقوق انتقال فنآوری، شرح و تفسیر ساختار، مواد، شروط و تعهدات قرارداد، صص ۲۱۹ و ۲۲۰)

⁴ Uniform Rules for Demand Guarantees

⁵ - First Demand

⁶ کاشانی، دکتر سید محمود، ضمانت‌نامه بانکی ، ص ۱۱.

شود، ضمانت یکی از تجار معتبر یا بانک است. بعلاوه ماده ۴ آئین نامه همین ماده از قانون راجع به دلالتان که در تاریخ ۲۱ مرداد ۱۳۱۹ به تصویب هیئت وزیران رسیده نیز در بیان کیفیت تأمین‌های پیش‌بینی شده در مواردیکه دلالتان بخواهند ضامن بدهند، مقرر داشته: «...باید برگ ضمانت رسمی یکی از بازرگانان معتبر یا بانکهای معتبر را پیوست درخواست نمایند».

به هر حال امروزه ضمانت‌بانکی در حقوق داخلی هم از معتبرترین تضمین‌ها بشمار می‌آید و در معاملات دولتی در اولویت نخست، امر به استفاده از آن می‌شود. برای نمونه ماده ۴ آئین‌نامه تضمین معاملات دولتی در بیان انواع تضمین‌های معتبر در این معاملات در بند الف نخست، ضمانت‌نامه بانکی را نام برده است. ماده ۱۱ آئین‌نامه سال ۸۴ نیز تضمین معتبر برای انعقاد قرارداد با شرکت‌های خارجی را فقط ضمانت‌نامه بانکی معرفی کرده و ماده ۹ آیین‌نامه کنونی هم به گونه‌ای دیگر این حکم را مطرح نموده است. اولویت اعتبار ضمانت بانکی بر دیگر تضمین‌ها، تقریباً در تمام قوانینی که به تبیین تضمین‌های معتبر در معاملات دولتی پرداخته از جمله قوانین بودجه سالیانه، رعایت شده و همواره مورد تأکید قرار گرفته است. نکته‌ای که در اینجا ضرورت دارد به آن اشاره شود این است که در نگاه نخست و با دقت در ماهیت ضمانت بانکی، روشن می‌شود این تضمین، در ظاهر نهادی است شبیه به ضمان تضامنی به شکل طولی. یعنی بانک، مسئولیت پرداخت دین دیگری را بعهده می‌گیرد و تعهد بانک ضامن بر ذمه‌ی اوست و مضمون‌له، حقی بر مال معینی از دارایی ضامن ندارد. در ادامه، به چند ویژگی دیگر ضمانت بانکی که هم در عرف به آنها عمل می‌کنند و هم معمولاً بصورت شرط در متن ضمانت‌نامه (قرارداد ضمانت) ذکر می‌شود و در اعتبار بخشیدن به این نهاد، بسیار موثر بوده به اختصار اشاره می‌گردد؛

یک؛ مستقل از قرارداد پایه بودن^۱. عقود ضمانتی از عقود تبعی هستند. یعنی وجود آنها به تبع وجود عقد یا قراردادی دیگر محقق می‌شود. بنابراین، در واقع، عقد ضمان و از جمله ضمانت بانکی وابسته به عقد و یا قرارداد اصلی است و طبیعی است که سرنوشت قرارداد اصلی تأثیر گذار در سرنوشت عقد ضمان باشد. اما در ضمانت بانکی در راستای حصول اطمینان بیشتر برای ذینفع ضمانت‌نامه و بمنظور پیشگیری از تأثیرات ناشی از سرنوشت عقد اصلی بر تضمین، بعلاوه با هدف درگیر نشدن بانک صادرکننده (ضامن) با امور مربوط به قرارداد پایه، شرط مستقل تلقی کردن ضمانت از قرارداد برخلاف اصل، در متن ضمانت‌نامه درج می‌گردد. درج این شرط در ضمانت‌نامه‌های بانکی به اندازه‌ای مرسوم و معمول شده که مستقل بودن آن از قرارداد پایه، خود تبدیل به اصل گردیده^۲ و از آن به اصل استقلال در ضمانت بانکی یاد می‌کنند^۳. ولی این شرط چون خلاف اصل است اصولاً نیاز به تصریح دارد.

دو؛ بدون قید و شرط بودن^۴. از جمله شروطی که در ضمانت‌نامه‌های بانکی غالباً درج می‌گردد، مقید نبودن و یا موکول نبودن مطالبه وجه ضمانت‌نامه به هیچ قید و شرط دیگری است. با این هدف که به صرف مطالبه کتبی ذینفع، بانک (ضامن) مکلف به پرداخت وجه ضمانت‌نامه باشد. به منظور مراعات این شرط که هم اکنون مانند شرط قبلی به یک اصل، در ضمانت‌نامه‌های بانکی تبدیل شده، در متن

^۱ Independent

^۲ - بند ب ماده ۲ و بند الف ماده ۵ مقررات بازننگری شده در سال ۲۰۱۰.

^۳ International Chamber of Commerce (ICC). (2010). Uniform Rules for Demand Guarantees (URDG 758)

^۴ Unconditional

ضمانت‌نامه‌هایی که از جمله بانکهای داخلی در فرمتی یکسان و یکنواخت صادر می‌کنند آمده: «(بانک)... به محض دریافت اولین تقاضای کتبی بدون اینکه احتیاج به اثبات استنکاف یا اقامه هیچ گونه دلیل یا صدور اظهارنامه یا اقدامی از مجرای اداری، قضائی یا مقام دیگری داشته باشد .... (باید وجه ضمانت نامه) را بپردازد».

سه؛ غیر قابل فسخ بودن.^۱ در عقد ضمان، حصول اطمینان کامل نسبت به دست یابی به مورد تضمین، برای مضمون له، از مقتضیات عقد است. به همین دلیل است که هر چند در عقود، اصل بر لزوم است اما در قانون مدنی، قانون گذار با لحاظ این اقتضا، بر لازم بودن عقد ضمان و تأکید بر غیر قابل فسخ بودن آن تصریح نموده است.^۲ در عقد ضمان بانکی هم با وجود اصل لزوم، شرط غیر قابل فسخ بودن ضمانت، به منظور ایجاد اطمینان کامل ذینفع ضمانت در ضمانت‌نامه درج و تصریح می‌گردد تا ضامن یا مضمون عنه نتوانند هر وقت که اراده کردند، عقد ضمان را به ضرر ذینفع، فسخ و حقوق او را با خطر تضییع مواجه نمایند.

چهار؛ عندالمطالبه (نخستین درخواستی) بودن.^۳ یکی دیگر از شروط قابل درج در ضمانت‌نامه‌های بانکی، عندالمطالبه بودن وجه ضمانت‌نامه است. این شرط بیش از همه شروط دیگر به خصلت ذاتی ضمانت‌نامه‌های بانکی تبدیل شده است. تا جایی که مقررات یکنواخت تهیه شده برای ضمانت‌نامه‌های بانکی، عنوان مقررات مذکور را «مقررات یکنواخت برای ضمانت‌نامه‌های بانکی عندالمطالبه» در نظر گرفته است. به این شرط در تمامی ضمانت‌نامه‌های صادره از سوی بانکهای داخلی با ذکر این جمله «... به محض دریافت اولین تقاضای کتبی ...» تصریح می‌شود. با این مفهوم روشن که بانک مکلف است به محض دریافت اولین درخواست ذینفع، وجه آن را پرداخت نماید.

پنج؛ غیر قابل انتقال بودن.^۴ بموجب این شرط ذینفع نمی‌تواند حق خود ناشی از ضمانت بانکی را به غیر واگذار کند. صدر ماده ۴ مقررات یکنواخت برای ضمانت‌نامه‌های عندالمطالبه (۱۹۹۲) در این خصوص اعلام داشته: «حق ذینفع در زمینه درخواست پرداخت وجه ضمانت‌نامه، قابل انتقال به غیر نیست...». مقررات مذکور، این شرط را نیز به عنوان یک اصل تلقی کرده و در ادامه همین ماده، خلاف آن را مستلزم تصریح روشن، در ضمانت‌نامه نموده است.^۵ بانکهای داخلی نیز در بالای ضمانت‌نامه‌های صادره، علاوه بر اینکه نوع ضمانت‌نامه را از نظر کاربرد معین می‌کنند در زیر آن، شرط «غیر قابل انتقال» را نیز درج می‌نمایند.

۳-۵-۲ اعتبار اسنادی تضمینی^۶

در معاملات تجاری از یک سو ذی‌نفع تعهدات ناشی از چنین معاملاتی، دغدغه اجرای بهنگام و درست تعهدات را دارد که نهاد تضمین با همه گستردگی و گوناگونی آن، عمدتاً برای رفع همین دغدغه بنا گذاشته شده است. از سوی دیگر بویژه در معاملات تجاری بین‌المللی که طرفین قرارداد در دو کشور

¹ - Irrevocable

² ماده ۷۰۱

³ First Demand

⁴ Untransferable

⁵ The beneficiary's right to make a demand under a guarantee is not assignable unless expressly stated in the guarantee... "

⁶ Standby Letter of Credit

متفاوت و با فاصله سرزمینی بسیار زیاد واقع هستند همچنان یک نگرانی وجود دارد. اینگونه که فروشنده می‌خواهد اطمینان داشته باشد کالایی را که تحویل می‌دهد حتماً پولش را دریافت می‌کند و برعکس خریدار هم پولی را که می‌دهد در برابرش حتماً کالای خریداری شده را تحویل خواهد گرفت. فعالان عرصه اقتصاد و بازرگانی با همکاری نظام بانکی، نهاد اعتبار اسنادی را برپا کردند برای از میان بردن همین نگرانی. نهادی که امروزه بویژه در معاملات بین‌المللی مطمئن‌ترین و شاید یگانه نهاد نوین و کارآمد پرداخت ثمن معاملات بشمار می‌آید. نهاد حقوقی اعتبار اسنادی، این قابلیت را هم داشته که افزون بر ابزار مطمئن بودن برای پرداخت ثمن و دریافت کالا، به نهادی برای تضمین دیگر تعهدات ناشی از معاملات تجاری هم تبدیل گردد. بهره بردن از این گونه تضمین، در دهه‌های اخیر چنان در معاملات تجاری، ترویج و گسترش یافت که کمیسیون حقوق تجارت بین‌الملل سازمان ملل (آنسیترال) به موازات بررسی و تصویب کنوانسیون ضمانت‌نامه‌های مستقل و اعتبارات اسنادی ضمانتی، در سال ۱۹۹۵ کارگروهی را مامور ارایه پیش‌نویس مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی ضمانتی نمود و نهایتاً در آوریل سال ۱۹۹۸ این پیش‌نویس از سوی کمیسیون بانکداری آی سی سی تصویب رسید. این مصوبه که منعکس‌کننده رویه، عرف و عمل پذیرفته‌شده در مورد اعتبار اسنادی تضمینی است، بعنوان مقررات بین‌المللی تضمین‌ها^۱ شهرت یافته و برای تضمین معاملات تجاری بین‌المللی فراوان مورد استفاده بازرگانان قرار می‌گیرد. متن کامل این مقررات را اتاق بازرگانی بین‌المللی ایران همراه با ترجمه پارسی آن چاپ و منتشر کرده است.^۲ جزئیات شرایط، احکام و ویژگی‌های این ضمانت مستقل، مانند کاربرد، ماهیت، حدود مسئولیت‌ها، تعهدات، اسناد، شیوه انتقال و واگذاری، ابطال، مدت و ... در متن به نسبت مفصل این مقررات بین‌المللی آمده است.

۳-۵-۳ بیمه‌نامه تضمین^۳

از سال ۱۳۸۰ بیمه‌نامه نیز به عنوان تضمین در معاملات دولتی وارد مجموعه مقررات کشور شد. بند «ل» از تبصره ۲ قانون بودجه سال ۱۳۸۰ به دولت اجازه داده است اوراق بهادار مانند بیمه‌نامه را برای تضمین در معاملات دولتی تعیین نماید. ماده ۶ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت نیز بیمه‌نامه را ضمانت معتبر در معاملات دولتی بشمار آورده است. بند «ب» ماده ۳ آئین‌نامه تضمین برای معاملات دولتی مصوب ۸۴/۳/۱۷ هیات وزیران هم بیمه‌نامه را پس از ضمانت بانکی به عنوان یکی از ضمانت‌های معتبر معرفی نموده بود. اما در بند پ آیین‌نامه مصوب سال ۹۴، عنوان بیمه‌نامه به «ضمانت‌نامه صادره توسط موسسات بیمه‌گر» تغییر یافته و بعنوان سومین تضمین معتبر در معاملات دولتی معرفی گردیده است. این تضمین مستقل، مانند اعتبار اسنادی تضمینی در معاملات تجاری داخلی خیلی شناخته شده نیست و بندرت مورد استفاده واقع می‌شود. باوجود این همانگونه که از نامش پیداست، صادرکننده این تضمین، شرکت‌های بیمه هستند. به این ترتیب شرکت بیمه، حسن انجام تعهدات بیمه‌گذار (متعهد) را در نزد متعهدله بیمه می‌کند و لذا در صورت تخلف متعهد از انجام قرارداد، متعهدله برای دریافت زیان، حق مراجعه به بیمه‌گر را دارد. روشن است هزینه بیمه توسط بیمه‌گذار پرداخت و بیمه‌گر در قبال آن برابر مقررات مربوطه نسبت

^۱ International Standby Practices (ISP 98)

^۲ مقررات بین‌المللی تضمین‌نامه‌ها، ترجمه پرویز عباسیان

^۳ - Insurance Quarantee

به صدور بیمه‌نامه اقدام می‌نماید. هرچند ماهیت حقوقی بیمه‌نامه تضمین، همان ماهیت حقوقی قرارداد بیمه است اما مکانیسم اجرایی آن بسیار شبیه ضمانت بانکی می‌باشد.

بیمه تضمین اما در نظام‌های حقوق اروپایی و کامن‌لا، کاربردها و استفاده‌های فراوان دارد. از جمله بموجب مقررات کمیسیون اروپا با استفاده از این بیمه‌نامه برای ذی‌نفعان تعهدات شرکت‌هایی که از انجام تعهداتشان، ناتوان می‌شوند بهره می‌گیرند و در این راستا در سال ۲۰۰۷ تم‌هیدات تازه‌ای را وضع و بمورد اجرا گذاردند^۱. در آمریکا هم برای تضمین جبران زیان زیان‌دیدگان در اثر کاهش سرمایه شرکتها، از میان رفتن سرمایه‌ها بویژه سرمایه‌های نامشهود (ناملموس)^۲ بواسطه حوادث، ورشکستگی، اعسار، ناتوان شدن برای تحقق درآمدها و برای تضمین سپرده‌های نقدی، از نهاد تضمین بیمه‌ای بهره می‌گیرند^۳. نتیجه‌گیری

هدف نهایی در هر قرارداد تجاری، اجرای دقیق تعهدات ناشی از آن قرارداد می‌باشد. پس هر اندازه متعهد به اجرای تعهداتش، منطبق با قرارداد، بیشتر پای‌بند باشد، دست یافتن به هدف نهایی، بیشتر متصور است. بر این پایه، هر قراردادی که متعهدله آن، برای اجرا نشدن تعهدات و یا ناقص و معیوب اجرا شدن آن، نگرانی نداشته باشد، مطلوب‌ترین قرارداد یا معامله بشمار می‌آید. از سوی دیگر ابزار زدودن نگرانی متعهدله و ایجاد اطمینان از اجرای دقیق تعهدات، تضمین و یاری جستن از آن است. اما آنگونه که روشن شد گوناگونی نهادهای تضمین و پیچیدگی احکام و آثار حقوقی آن، در بسیاری موارد، امکان بهره‌گیری متناسب از تضمین‌ها را با دشواری روبرو می‌نماید. از این رو برای تسهیل این دشواری‌ها باید بر پایه اقتضائات معاملات تجاری درون‌مرزی و برون‌مرزی، با لحاظ نقش اموال اعتباری در دنیای کنونی تجارت و با توجه به گستره اموال قابل ترهین و توثیق، از راه قانونگذاری، مقررات حاکم بر تضمین‌ها را تجمیع و روشن‌تر نموده و ضمن رفع موانع سر راه به تضمین سپردن اینگونه اموال، شرایط بهره بردن از تضمین‌های معتبر را نیز تسهیل و با وضع قوانین تکمیلی و بکارگرفتن مقررات بین‌المللی، طرفهای قراردادهای را به سوی بهره بردن از نهادهای تضمین نو مانند تضمین‌های مستقل، راهبری نمود. هرچند در این راستا اصل آزادی اراده که بر معاملات خصوصی حاکم است، نباید محدود شده و تبدیل به استثناء گردد، اما ضرورت این اقدام از آنجا هویدا می‌شود که بکارگرفتن تضمین‌های کم اعتبار و نامتناسب با فلسفه تضمین مانند سفته، معاملات را از هدف نهایی دور می‌کند، اسباب نقض کم‌هزینه تعهدات و اختلافات قراردادی را فراهم می‌نماید، بر حجم پرونده‌های قضایی می‌افزاید، به گردش اقتصاد و تجارت آسیب می‌رساند و در پاره‌ای موارد باعث به تاراج رفتن اموال عمومی هم شده و میشود.

فهرست منابع

- آئین‌نامه معاملات دولتی، مصوب ۱۳۴۷/۱۲/۲۷، وزارت امور اقتصادی و دارایی، تهران.
- قانون تجارت جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۲، روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، شماره

۴۲۷۵.

¹ EIOPA (2021), Discussion Paper on Resolution Funding and Valuation

- Intangible²

³ Investopedia. (n.d.). Insurance Guaranty Association. Retrieved March 11, 2023, from

<https://www.investopedia.com/terms/i/insurance-guaranty-association.asp>.

- قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۵، روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، شماره ۵۲۴، وزارت عدل جمهوری اسلامی ایران، شماره مجوز ۱۰۱۱۲۹/ت/۴۹۷۶۰ک.
- هیأت وزیران. (۱۳۹۴). قانون برگزاری مناقصات. تهران: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
- احسنی فروز، دکتر محمد، حقوق انتقال فناوری، شرح و تفسیر ساختار، مواد، شروط و تعهدات قرارداد، چاپ دوم، انتشارات دادگستر، ۱۳۹۸.
- اسکینی، دکتر ربیعا، حقوق تجارت (برات، سفته، قبض انبار، اسناد در وجه حامل و چک)، چاپ دوم، انتشارات سمت، ۱۳۷۴.
- امامی، دکتر سیدحسن، حقوق مدنی، چاپ پنجم، انتشارات اسلامیه، ۱۳۷۰.
- جعفری لنگرودی، دکتر محمدجعفر، فلسفه حقوق مدنی، چاپ اول، انتشارات گنج دانش، ۱۳۸۰.
- جعفری لنگرودی، دکتر محمدجعفر، ترمینولوژی، چاپ هفتم، انتشارات گنج دانش، ۱۳۷۴.
- رضائی نوری، محمود، فرهنگ حقوقی مدین، چاپ اول، انتشارات مدین، ۱۳۷۳.
- ستوده تهرانی، دکتر حسن، حقوق تجارت، چاپ اول، انتشارات دادگستر، ۱۳۷۵.
- طباطبایی، سید محمد کاظم، العروه الوثقی، تهران: دینا، ۱۳۹۲.
- کاتوزیان، دکتر ناصر، عقود معین ۴، عقود اذنی - وثیقه‌های دین، چاپ دوم، شرکت انتشار، ۱۳۷۶.
- کاتوزیان، دکتر ناصر، اموال و مالکیت، چاپ اول، انتشارات دادگستر، ۱۳۷۶.
- کاشانی، دکتر سید محمود، ضمانت‌نامه بانکی، چاپ اول، نشر بانک مرکزی، ۱۳۷۷.
- مقررات بین‌المللی تضمین‌نامه‌ها، ترجمه پرویز عباسیان، چاپ اول، ۱۳۷۸.
- "Mortgage | Definition, History, Benefits, & Types | Britannica," March 2, 2023. <https://www.britannica.com/topic/mortgage>.
- Chuah. J. *Law of International Trade*, 4th Ed, Sweet & Maxwell; 2009
- EIOPA (2021), Discussion Paper on Resolution Funding and Valuation, available at: https://www.eiopa.europa.eu/system/files/2021-12/eiopa-cp-18-003_discussion_paper_on_resolution_funding_and.pdf.
- Garner. B. *Black's Law Dictionary*, 8th Ed, Thomson West, 2004.
- GOV. US. "Securities act of 1933 (as amended)" Accessed March 11, 2023. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1884/pdf/COMPS-1884.pdf>
- GOV.UK. "The Patents Act 1977 (as Amended)." Accessed March 11, 2023. <https://www.gov.uk/guidance/the-patent-act-1977>.
- GUENNOG, REGIMBEAU-Maïna. "De l'importance Fondamentale de Sécuriser Les Formalités Liées à La Cession Des Titres de Propriété Industrielle." Lexology, June 3, 2022.

<https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=66bec0a0-54c3-492f-b50c-bfb19acb05ee>.

Investopedia. (n.d.). Insurance Guaranty Association. Retrieved March 11, 2023, from <https://www.investopedia.com/terms/i/insurance-guaranty-association.asp>